КЛЮЧОВА ТЕМА[1]
Стаття 14
Дискримінація через застосування насильства

(Останнє оновлення: 29.02.2024)

Вступ

Гарантії, передбачені статтею 14, застосовуються в таких випадках:

- якщо заявник є жертвою насильства, безпосередньо спричиненого державними органами або приватною особою (*«Абду проти Болгарії» (Abdu v. Bulgaria)*, 2014);
- через приналежність заявника (заявниці) до певної групи або через його (її) зв'язок з особою, яка належить до певної групи (*«Шкорянець проти Хорватії» (Škorjanec v. Croatia)*, 2017).

Стислий огляд зобов'язань держави

Матеріальний аспект:

- Незалежно від того, чи було дискримінаційне ставлення причинним фактором, що призвів до оскаржуваної поведінки (*«Стойка проти Румунії» (Stoica v. Romania)*, 2008, § 118; *«Антаєв та інші проти Росії» (Antayev and Others v. Russia)*, 2014, § 123; *«Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії» (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia)*, 2020, § 46).
- Тягар доведення загалом покладається на заявника. У виняткових випадках, коли події повністю або значною мірою належать до виключної компетенції органів влади, тягар доведення покладено на органи влади, які мають надати задовільне та переконливе пояснення. Аналогічно, у певних справах, пов'язаних зі стверджуваною дискримінацією, Уряд держави--відповідача може бути зобов'язаний спростувати небезпідставні твердження щодо дискримінації, а якщо цього не буде зроблено, то на цій підставі Суд може дійти висновку про порушення статті 14 Конвенції (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 157; *«Лапунов проти Росії» (Lapunov v. Russia)*, 2023, § 106).
- Водночас стверджувана нездатність органів влади провести ефективне розслідування ймовірних расистських мотивів насильницького злочину як така не може перекласти на Уряд тягар доведення стосовно стверджуваного порушення статті 14 Конвенції, що розглядається в поєднанні з матеріальним аспектом статті 2 або 3 (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 157).

[1] Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.
Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

Процесуальний аспект:

- Держави зобов'язані провести розслідування щодо ймовірних расистських мотивів насильницьких злочинів (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 160).
- У разі підозри, що насильницький злочин був учинений з расистських мотивів, органи влади зобов'язані з особливою ретельністю та неупередженістю провести офіційне розслідування (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 160).
- Нездатність органів влади викрити дискримінаційні мотиви та розгляд зумовлених дискримінацією насильства та жорстокості нарівні з випадками, що не мають дискримінаційного підґрунтя, означали б ігнорування специфіки дій, які мають особливо руйнівний вплив на основоположні права(*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 160).
- Зобов'язання довести дискримінаційний мотив становить зобов'язання докласти всіх можливих зусиль: органи влади мають діяти так, як буде розумним у певних обставинах (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 160).

Варті уваги приклади

Суд ухвалив рішення у справах, пов'язаних з насильством за різними ознаками жертви:

- Стать: *«Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey)*, 2009; *«Єремія проти Республіки Молдова» (Eremia v. the Republic of Moldova)*, 2013; *«Халіме Кіліч проти Туреччини» (Halime Kiliç v. Turkey)*, 2016; *«М.Г. проти Туреччини» (M.G. v. Turkey)*, 2016; *«Талпіс проти Італії» (Talpis v. Italy)*, 2017; *«Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia)*, 2019; *«Тхелідзе проти Грузії» (Tkhelidze v. Georgia)*, 2021; *«А та Б проти Грузії» (A and B v. Georgia)*, 2022;
- Раса та етнічне походження: *«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005; *«Молдован та інші проти Румунії (№ 2)» (Moldovan and Others v. Romania (no. 2))*, 2005; *«Б.С. проти Іспанії» (B.S. v. Spain)*, 2012; *«Шкорянець проти Хорватії» (Škorjanec v. Croatia)*, 2017; *«Макучян та Мінасян проти Азербайджану та Угорщини» (Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary)*, 2020; *«Аджигітова та інші проти Росії» (Adzhigitova and Others v. Russia)*, 2021; *«Пакетова та інші проти Болгарії» (Paketova and Others v. Bulgaria)*, 2022;
- Релігія: *«Члени збору Свідків Єгови в Глдані та інші проти Грузії» (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia)*, 2007; *«Міланович проти Сербії» (Milanović v. Serbia)*, 2010; *«Грузинсько-мусульманські відносини та інші проти Грузії» (Georgian Muslim Relations and Others v. Georgia)*, 2023;
- Політичні переконання: *«Вірабян проти Вірменії» (Virabyan v. Armenia)*, 2012;
- Ідеологія: *«Крейндлін та інші проти Росії» (Kreyndlin and Others v. Russia)*, 2023; і
- Сексуальна орієнтація: *«Ідентоба та інші проти Грузії» (Identoba and Others v. Georgia)*, 2015; *«М.К. та А.К. проти Румунії» (M.C. and A.C. v. Romania)*, 2016; *«Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії» (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia)*, 2020; *«Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia)*, 2021; *«ГендерДок-М і М.Д. проти Республіки Молдова» (Genderdoc-M and M.D. v. the Republic of Moldova)*, 2021; *«Група підтримки жіночих ініціатив та інші проти Грузії» (Women's Initiatives Supporting Group and Others v. Georgia)*, 2021; *«Оганезова проти Вірменії» (Oganezova v. Armenia)*, 2022; *«Стоянова проти Болгарії» (Stoyanova v. Bulgaria)*, 2022; *«Лапунов*

проти Росії» (Lapunov v. Russia), 2023; *«Романов та інші проти Росії» (Romanov and Others v. Russia)*, 2023.

Випадки, коли причинним фактором оскаржуваної поведінки було дискримінаційне ставлення:

- *«Стойка проти Румунії» (Stoica v. Romania)*, 2008 — жорстоке поводження з неповнолітнім з ромської громади з боку працівника поліції під час інциденту між чиновниками та ромами;
- *«Антаєв та інші проти Росії» (Antayev and Others v. Russia)*, 2014 — жорстоке поводження з чеченцями-підозрюваними з боку працівників поліції;
- *«Макучян та Мінасян проти Азербайджану та Угорщини» (Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary)*, 2020 — невиконання тюремного ув'язнення за іноземним вироком та помилування особи, засудженої за злочин, вчинений на ґрунті етнічної ненависті за кордоном, що призвело до фактичної безкарності та прославлення цієї особи у зв'язку з етнічним походженням жертви;
- *«Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії» (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia)*, 2020 — зловживання працівниками правоохоронних органів своїми службовими повноваженнями під час обшуку приміщення громадської ЛГБТ-організації, мотивоване гомофобною і/або трансфобною ненавистю;
- *«Лапунов проти Росії» (Lapunov v. Russia)*, 2023 — викрадення, тримання під вартою і катування заявника працівниками органів державної безпеки Чечні на підставі його сексуальної орієнтації.

Нездатність органів влади провести ефективне розслідування дискримінаційних мотивів:

- *«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005; *«Бекос і Кутропулос проти Греції» (Bekos and Koutropoulos v. Greece)*, 2005; *«Огнянова та Чобан проти Болгарії» (Ognyanova and Choban v. Bulgaria)*, 2006; *«Члени збору Свідків Єгови в Глдані та інші проти Грузії» (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia)*, 2007; *«Ангелова та Ілієв проти Болгарії» (Angelova and Iliev v. Bulgaria)*, 2007; *«Туран Джакір проти Бельгії» (Turan Cakir v. Belgium)*, 2009; *«Вірабян проти Вірменії» (Virabyan v. Armenia)*, 2012; *«Єремія проти Республіки Молдова» (Eremia v. the Republic of Moldova)*, 2013; *«Абду проти Болгарії» (Abdu v. Bulgaria)*, 2014; *«М.К. та А.К. проти Румунії» (M.C. and A.C. v. Romania)*, 2016; *«Талпіс проти Італії» (Talpis v. Italy)*, 2017; *«Шкорянець проти Хорватії» (Škorjanec v. Croatia)*, 2017; *«Бельшан проти Румунії» (Bălşan v. Romania)*, 2017; *«Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії» (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia)*, 2020; *«Аджигітова та інші проти Росії» (Adzhigitova and Others v. Russia)*, 2021; *«ГендерДок-М і М.Д. проти Республіки Молдова» (Genderdoc-M and M.D. v. the Republic of Moldova)*, 2021; *«Оганезова проти Вірменії» (Oganezova v. Armenia)*, 2022; *«Грузинсько-мусульманські відносини та інші проти Грузії» (Georgian Muslim Relations and Others v. Georgia)*, 2023, *«Лапунов проти Росії» (Lapunov v. Russia)*, 2023; *«Романов та інші проти Росії» (Romanov and Others v. Russia)*, 2023.

Випадки явної непропорційності між тяжкістю діяння та покаранням, призначеним на національному рівні:

- *«Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia)*, 2021 — ухвалення обвинувального вироку у провадженнях щодо малозначних правопорушень і призначення невеликого штрафу за жорстокий гомофобний напад, із подальшим закриттям кримінальних проваджень на підставі *ne bis in idem*.

Повторення загальних принципів:

- Стислий огляд загальних принципів за статтею 14, що розглядається в поєднанні з матеріальним та процесуальним аспектами статті 2, у справах, пов'язаних з випадками насильства або заподіяння смерті з расистських мотивів, див. у рішенні у справі *«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, §§ 157-161.
- Стислий огляд загальних принципів за статтями 3 і 14 стосовно процесуального зобов'язання Держави у справах щодо насильства, спричиненого ймовірним дискримінаційним ставленням, див. рішення у справі *«Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia)*, 2021, §§ 93-98.

Подальші посилання

Посібники з судової практики:

- Посібник з прав ЛГБТІ-осіб

Інші ключові теми:

- Домашнє насильство (стаття 2)
- Захист від мови ворожнечі (статті 8, 13 і 14)

Інше:

- Посібник з європейського антидискримінаційного права, редакція 2018 року, публікація Суду і Агентства Європейського Союзу з питань основоположних прав (FRA)
- Привернення суспільної уваги до злочинів на ґрунті ненависті в Європейському Союзі: визнання прав жертв, звіт, опублікований Агентством Європейського Союзу з питань основоположних прав (FRA)
- Викриття мотивів упередженості в злочинах: підбірка справ Європейського суду з прав людини, звіт, опублікований Агентством Європейського Союзу з питань основоположних прав (FRA)

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ ІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Провідні справи:

- *«Молдован та інші проти Румунії (№ 2)» (Moldovan and Others v. Romania (no. 2))*, №№ 41138/98 і 64320/01, ЄСПЛ 2005-VII (витяги) (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 6 (тривалість провадження) і статтею 8);
- *«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], №№ 43577/98 і 43579/98, ЄСПЛ 2005-VII (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 (процесуальний аспект) і відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 (матеріальний аспект));
- *«Бекос і Кутропулос проти Греції» (Bekos and Koutropoulos v. Greece)*, № 15250/02, ЄСПЛ 2005-XIII (витяги) (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (процесуальний аспект) і відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (матеріальний аспект));
- *«Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey)*, № 33401/02, ЄСПЛ 2009 (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтями 2 і 3);
- *«Шкорянець проти Хорватії» (Škorjanec v. Croatia)*, № 25536/14, 28 березня 2017 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Макучян та Мінасян проти Азербайджану та Угорщини» (Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary)*, № 17247/13, 26 травня 2020 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 (процесуальний аспект)).

Інші справи згідно зі статтею 14:

- *«Огнянова та Чобан проти Болгарії» (Ognyanova and Choban v. Bulgaria)*, № 46317/99, 23 лютого 2006 року (порушення статей 2, 3, 5 і 13; відсутність порушення статті 14);
- *«Члени збору Свідків Єгови в Глдані та інші проти Грузії» (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia)*, № 71156/01, 03 травня 2007 року (порушення статті 3, що розглядається окремо і в поєднанні зі статтею 14; порушення статті 9, що розглядається окремо і в поєднанні зі статтею 14);
- *«Ангелова та Ілієв проти Болгарії» (Angelova and Iliev v. Bulgaria)*, № 55523/00, 26 липня 2007 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- *«Стойка проти Румунії» (Stoica v. Romania)*, № 42722/02, 04 березня 2008 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Туран Джакір проти Бельгії» (Turan Cakir v. Belgium)*, № 44256/06, 10 березня 2009 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Міланович проти Сербії» (Milanović v. Serbia)*, № 44614/07, 14 грудня 2010 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Б.С. проти Іспанії» (B.S. v. Spain)*, № 47159/08, 24 липня 2012 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (процесуальний аспект));
- *«Вірабян проти Вірменії» (Virabyan v. Armenia)*, № 40094/05, 02 жовтня 2012 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (процесуальний аспект); відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (матеріальний аспект));

- *«Єремія проти Республіки Молдова» (Eremia v. the Republic of Moldova)*, № 3564/11, 28 травня 2013 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Абду проти Болгарії» (Abdu v. Bulgaria)*, № 26827/08, 11 березня 2014 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається окремо і в поєднанні зі статтею 14);
- *«Антаєв та інші проти Росії» (Antayev and Others v. Russia)*, № 37966/07, 03 липня 2014 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (процесуальний та матеріальний аспекти), для заявників від першого до шостого, а також восьмого та дев'ятого; відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3, для сьомого та десятого заявників);
- *«Ідентоба та інші проти Грузії» (Identoba and Others v. Georgia)*, № 73235/12, 12 травня 2015 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14; порушення статті 11, що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«М.Г. проти Туреччини» (M.G. v. Turkey)*, № 646/10, 22 березня 2016 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«М.К. та А.К. проти Румунії» (M.C. and A.C. v. Romania)*, № 12060/12, 12 квітня 2016 року (порушення статей 3 (процесуальний аспект) і 14 Конвенції, що розглядаються разом);
- *«Халіме Кіліч проти Туреччини» (Halime Kiliç v. Turkey)*, № 63034/11, 28 червня 2016 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- *«Талпіс проти Італії» (Talpis v. Italy)*, № 41237/14, 02 березня 2017 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтями 2 і 3);
- *«Бельшан проти Румунії» (Bălşan v. Romania)*, № 49645/09, 23 травня 2017 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia)*, № 41261/17, 09 липня 2019 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії» (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia)*, № 7224/11, 08 жовтня 2020 року (порушення статті 3 (процесуальний та матеріальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia)*, № 50231/13, 14 січня 2021 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Аджигітова та інші проти Росії» (Adzhigitova and Others v. Russia)*, №№ 40165/07 і 2593/08, 22 червня 2021 року (відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтями 2 і 8; порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 (процесуальний аспект));
- *«Тхелідзе проти Грузії» (Tkhelidze v. Georgia)*, № 33056/17, 08 липня 2021 року (стаття 2, що розглядається в поєднанні зі статтею 14 (матеріальний та процесуальний аспект));
- *«ГендерДок-М і М.Д. проти Республіки Молдова» (Genderdoc-M and M.D. v. the Republic of Moldova)*, № 23914/15, 14 грудня 2021 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Група підтримки жіночих ініціатив та інші проти Грузії» (Women's Initiatives Supporting Group and Others v. Georgia)*, №№ 73204/13 і 74959/13, 16 грудня 2021 року (порушення статті 3 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);

- *«А та Б проти Грузії» (A and B v. Georgia)*, № 73975/16, 10 лютого 2022 року (порушення статті 2 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Оганезова проти Вірменії» (Oganezova v. Armenia)*, №№ 71367/12 і 72961/12, 17 травня 2022 року (порушення статті 3 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Стоянова проти Болгарії» (Stoyanova v. Bulgaria)*, № 56070/18, 14 червня 2022 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- *«Пакетова та інші проти Болгарії» (Paketova and Others v. Bulgaria)*, №№ 17808/19 та 36972/19, 04 жовтня 2022 року (порушення статті 8, що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Крейндлін та інші проти Росії» (Kreyndlin and Others v. Russia)*, № 33470/18, 31 січня 2023 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Лапунов проти Росії» (Lapunov v. Russia)*, № 28834/19, 12 вересня 2023 року (порушення статті 3 (матеріальний та процесуальний аспекти); порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Романов та інші проти Росії» (Romanov and Others v. Russia)*, №№ 58358/14 і 5 інших, 12 вересня 2023 року (порушення статті 3 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається у світлі статті 14);
- *«Грузинсько-мусульманські відносини та інші проти Грузії» (Georgian Muslim Relations and Others v. Georgia)*, № 24225/19, 30 листопада 2023 року (порушення статей 8 і 9, що розглядаються в поєднанні зі статтею 14);
- *«Картер проти України» (Karter v. Ukraine)*, № 18179/17, 11 квітня 2024 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Алуш проти Франції» (Allouche v. France),* № 81249/17, 11 квітня 2024 року (порушення статті 8, що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- *«Гановс проти Латвії» (Hanovs v. Latvia)*,* № 40861/22, 18 липня 2024 року (порушення статей 3 та 8, що розглядаються в поєднанні зі статтею 14).